

STANDARDY KVALITY EVVO

s platností od 31. března 2016

Tento dokument vytvořila **Síť středisek ekologické výchovy Pavučina, z. s.** v rámci projektu "Zvyšování kvality a transparentnosti činnosti organizací poskytujících služby v environmentální výchově."

CO JSOU STANDARDY KVALITY EVVO

Standardy kvality vznikly z potřeby organizací působících v oblasti EVVO rozvíjet kvalitu své činnosti. Ve standardech si pojmenováváme, v čem spočívá kvalitní práce v našem oboru, a přinášíme náměty na další zlepšování.

Standardy kvality EVVO nám slouží jako:

- nástroj k sebehodnocení,
- vodítko pro řízení organizace i tvorbu programů,
- inspirace k dalšímu rozvoji kvality našeho vnitřního fungování i našich poskytovaných služeb.

Tyto standardy vznikaly ve dvou fázích. V letech 2011 – 2013 byla vytvořena sada kritérií certifikace poskytovatelů environmentální výchovy, která umožňovala hodnocení kvality činnosti organizací působících v EV v rámci certifikačního procesu. Na tvorbě kritérií se podílela pracovní skupina složená ze zástupců organizací poskytujících služby v EV, akademických pracovníků a dalších odborníků a také zástupce státní správy se vztahem k EV. Pracovní skupinu tvořili:

- **Mgr. Petr Daniš** (ředitel TEREZA, vzdělávací centrum, z.ú.)
- **Mgr. et Mgr. Michal Medek** (ředitel SEV Kaprálov mlýn, akademický pracovník)
- **RNDr. Jiří Kulich** (ředitel Střediska ekologické výchovy a etiky Rýchory)
- **RNDr. Jozef Zetěk** (ředitel Chaloupky, o.p.s.)
- **PhDr. Jan Krajhanzl, Ph.D.** (akademický pracovník)
- **Ing. Tereza Vadasová** (koordinátorka ekocenter Českého svazu ochránců přírody)
- **Ing. Tomáš Kažmierski** (zástupce Ministerstva životního prostředí)

V roce 2016 byla kritéria certifikace upravena do podoby těchto standardů, které definují principy kvalitní environmentální výchovy. Na přípravě standardů se podílely jednak zástupci původní pracovní skupiny a dále další přizvaní odborníci z oblasti EV:

- **Mgr. Petr Daniš** (ředitel TEREZA, vzdělávací centrum, z.ú.)
- **RNDr. Jiří Kulich** (ředitel Střediska ekologické výchovy a etiky Rýchory)
- **Mgr. et Mgr. Michal Medek** (ředitel SEV Kaprálov mlýn, akademický pracovník)
- **doc. PhDr. Jan Činčera, Ph.D.** (akademický pracovník, MÚ Brno, TÚ Liberec)
- **Mgr. Lenka Broukalová** (Spora, z. s.)
- **Mgr. Martina Hoferová** (TEREZA, vzdělávací centrum, z.ú.)
- **Václav Broukal** (SSEV Pavučina, z. s.)

Inspirovali jsme se řadou materiálů a existujících standardů ze zahraničí nebo z jiných oblastí.

Shrnuli jsme aktuálních poznatky z oboru EVO a řízení organizací z ČR i zahraničí.

Identifikovali jsme konkrétní principy, postupy a praktiky, které v organizacích realizujících EVO nejvíce přispívají ke kvalitě poskytovaných služeb.

Hledali jsme taková kritéria a formulace, na kterých panuje široká shoda.

Podle těchto standardů kvality EVO byla následně upravena **kritéria certifikace organizací poskytujících EVO**. Zcela záměrně používáme ve standardech a kritériích pro certifikaci stejné členění, stejná kritéria i do velké míry stejné formulace. To usnadňuje organizacím přechod od interního sledování standardů k formální certifikaci. Oproti standardům kvality EVO je v systému certifikace definována nedostatečná úroveň naplňování kritérií pro dosažení certifikátu a místy je použit formálnější jazyk.

ČLENĚNÍ STANDARDŮ KVALITY EVVO

Standarty jsou členěny do čtyř oblastí:

1. Řízení
2. Pracovníci
3. Programy
4. Ekologický provoz

Každou oblast tvoří jednotlivé standardy (kritéria), jejich popis, dále popis toho, čím se naplnění standardu v praxi vyznačuje, a další náměty, kterými se může každá organizace inspirovat v souvislosti s daným standardem (kritériem) na cestě za rostoucí kvalitou své činnosti.

Rozlišujeme dvě úrovně zvládnutí standardů – „dobrá praxe“ a „základní úroveň“.

Základní úroveň popisuje solidní základ z hlediska kvality činnosti organizace, o který je vhodné usilovat.

Dobrá praxe předkládá standard špičkově pracující organizace, ke kterému je dobré dlouhodobě směřovat.

Velmi důležitou částí popisující každý standard jsou **další náměty**. Tyto náměty ukazují konkrétní možnosti, jak rozvíjet kvalitu své činnosti v oblasti daného standardu. Součástí námětů je i velký počet odkazů na **literaturu** a další informační zdroje, které se zabývají touto tematikou a které mohou být organizaci ku pomoci.

Členění popisu jednotlivých standardů:

1.1 Vize a poslání

Název standardu

Popis standardu

Vymezujeme si svoji vizi a svoje poslání, usilujeme o jejich naplnění ve své činnosti a komunikujeme je s veřejností.

Dvě úrovně popisující, čím se vyznačuje naplnění standardu

Dobrá praxe

Základní úroveň

- Písemně si vymezujeme svoji vizi / své poslání / dlouhodobé cíle pro činnost v oblasti EVO.

• ...

- Máme písemně zformulované, co je smyslem naší činnosti v oblasti EVO (např. vize, poslání, dlouhodobé cíle).

• ...

Další náměty:

- Snažíme se, aby naše vize a poslání byly stručné, srozumitelné, veřejně prospěšné a motivující.
- ...

Tipy / inspirace dále rozvíjející, co a jak je možné dělat v rámci daného standardu

CELKOVÝ PŘEHLED STANDARDŮ KVALITY EVVO

OBLAST 1 – ŘÍZENÍ

1.1 Vize a poslání

Vymezujeme si naši vizi a naše poslání, usilujeme o jejich naplnění v naší činnosti a komunikujeme je s veřejností.

1.2 Plánování a vyhodnocování

Plánujeme naši činnost a vyhodnocujeme plnění těchto plánů za přispění našich pracovníků, případně dalších vhodných osob. Výsledky vyhodnocení využíváme k dalšímu plánování.

1.3 Otevřenost a komunikace

Umožňujeme našim cílovým skupinám, veřejné správě a veřejnosti přístup k pravdivým, aktuálním, srozumitelným a snadno dostupným informacím o nás, naší činnosti a nabízených programech a službách v oblasti EVVO. Podněty k naší činnosti zodpovědně vyhodnocujeme.

OBLAST 2 – PRACOVNÍCI

2.1 Podpora rozvoje pracovníků

Provádíme cílený výběr programových pracovníků a podporuje jejich další profesní růst. Vytváříme podmínky pro další vzdělávání pracovníků a jejich vzájemné učení. Ke své práci dostávají pracovníci zpětnou vazbu.

OBLAST 3 – PROGRAMY

3.1 Přínos programů pro cílovou skupinu

Umíme pojmenovat, jaký konkrétní přínos mají naše programy pro cílovou skupinu a jak tím přispívají k naplnění cílů EVVO. Realisticky přitom zohledňujeme povahu a potřeby cílové skupiny, stejně jako naše vlastní možnosti.

3.2 Metodika programu

Při přípravě programu dbáme na to, aby čas, délka a aktivity programu odpovídaly cílové skupině a pomáhaly k dosažení zamýšlených přínosů programu. Promýšlíme, jak motivovat cílovou skupinu k aktivní účasti v programu.

3.3 Práce s informacemi

Program čerpá z aktuálních a věrohodných zdrojů a představuje různé pohledy na řešení environmentálních problémů, případně pohled, který se opírá o širokou shodu mezi odborníky.

3.4 Bezpečnost a odpovědnost

Promýšlíme, jak snižovat možná rizika programu a zajistit fyzické a psychické bezpečí účastníků. Při programu nedochází k diskriminaci účastníků ani k porušování zásad ochrany přírody a životního prostředí.

3.5 Vyhodnocování úspěšnosti programů

Sledujeme, jak cílová skupina vnímá programy, a zjišťujeme, do jaké míry programy dosahují zamýšlených přínosů. Získané výsledky využíváme ke zlepšení programů.

OBLAST 4 – EKOLOGICKÝ PROVOZ

4.1 Podpora ekologicky šetrného provozu

Cílevědomě snižujeme dopady naší činnosti na životní prostředí, přispíváme k udržitelnému rozvoji a informujeme o tom.

PODROBNÉ STANDARDY KVALITY EVVO

OBLAST 1 – ŘÍZENÍ

1.1 Vize a poslání

Vymezujeme si naši vizi a naše poslání, usilujeme o jejich naplnění v naší činnosti a komunikujeme je s veřejností.

DOBRÁ PRAXE	ZÁKLADNÍ ÚROVEŇ
<ul style="list-style-type: none">• Písemně si vymezujeme naši vizi / naše poslání / dlouhodobé cíle pro činnost v oblasti EVVO.¹• Jednotlivé programové oblasti naší činnosti a její praktická realizace vychází z vize / poslání.• Komunikujeme naši vizi / naše poslání veřejnosti.• Vytváříme naši vizi / naše poslání za účasti členů, pracovníků, popřípadě partnerů a podporovatelů, zástupců cílových skupin, apod.• Kromě vize a poslání si formulujeme a komunikujeme veřejnosti i hodnoty, na kterých stavíme svoji práci.	<ul style="list-style-type: none">• Máme písemně zformulované, co je smyslem naší činnosti v oblasti EVVO (např. vize, poslání, dlouhodobé cíle).• Zohledňujeme naše poslání (vizi, dlouhodobé cíle) v naší činnosti v oblasti EVVO.• Sdělujeme naše poslání (vizi, dlouhodobé cíle) veřejnosti.

Další náměty:

- Snažíme se, aby naše vize a poslání byly stručné, srozumitelné, veřejně prospěšné a motivující.
- Průběžně usilujeme o známost a sdílení vize, poslání a hodnot mezi našimi pracovníky a spolupracovníky.
- Aktuálnost naší vize a našeho poslání zhodnocujeme v pravidelných intervalech (např. při každém strategickém plánování) nebo v případě potřeby.

1.2 Plánování a vyhodnocování

Plánujeme naši činnost a vyhodnocujeme plnění těchto plánů za přispění našich pracovníků, případně dalších vhodných osob. Výsledky vyhodnocení využíváme k dalšímu plánování.

DOBRÁ PRAXE	ZÁKLADNÍ ÚROVEŇ
<ul style="list-style-type: none">• Zpracováváme si dlouhodobý (např. horizont 3–5 let) strategický plán rozvoje naší činnosti.^{2 3}• Strategický plán rozpracováváme do krátkodobých (např. ročních) plánů a harmonogramů činnosti.• Průběžně vyhodnocujeme plnění plánů a reagujeme na zjištěné nesrovnalosti.• Provádíme závěrečné vyhodnocení plánů a výsledky využíváme při dalším plánování.• Do tvorby a vyhodnocování plánů zapojujeme pracovníky (popřípadě členy), další spolupracovníky, zástupce cílových skupin, apod.	<ul style="list-style-type: none">• Máme písemný plán (popřípadě harmonogram) naší činnosti pro nejbližší období (např. rok).• Průběžně vyhodnocujeme naplňování plánu a výsledky využíváme při dalším postupu či plánování.• Do tvorby a vyhodnocování plánů zapojujeme pracovníky, kterých se plány týkají.

Další náměty:

- Určujeme si strategie (postupy, směry, cesty), kterými směřujeme k dosažení našich cílů.
- Plány zpracováváme v dostatečné šíři – zahrnujeme nejen programovou oblast, ale i oblasti zdrojů a jejich zajištění, řízení organizace, práce s lidmi, komunikace navenek apod.
- Plány zpracováváme v dostatečné konkrétnosti – stanovujeme priority rozvoje pro plánované období, definujeme a kvantifikujeme výstupy, kterých má být dosaženo apod.
- Jako podkladu pro plánování využíváme různé analýzy: SWOT^{4 5}, PEST^{6 7}, vlivu cílových a zájmových skupin, úspěchů a neúspěchů apod.
- Strategický plán nebo jeho části zveřejňujeme.

1.3 Otevřenost a komunikace

Umožňujeme našim cílovým skupinám, veřejné správě a veřejnosti přístup k pravdivým, aktuálním, srozumitelným a snadno dostupným informacím o nás, naší činnosti a nabízených programech a službách v oblasti EVVO. Podněty k naší činnosti zodpovědně vyhodnocujeme.

DOBRÁ PRAXE	ZÁKLADNÍ ÚROVEŇ
<ul style="list-style-type: none">• Dáváme pravdivé informace o nás, naší činnosti a jednotlivých nabízených programech a službách v oblasti EVVO.• Poskytované informace jsou aktuální, srozumitelné a dostupné pro ty, komu jsou určeny.• Systematicky plánujeme, komu je třeba poskytovat informace, jaké informace, v jaké době a jakým způsobem.• Přiměřené informace poskytujeme příjemcům služeb, veřejné správě a veřejnosti v okolí.• Spravujeme naše webové stránky s dostatečně podrobnými a atraktivními informacemi o činnostech v oblasti EVVO.• Zveřejňujeme dokumenty o naší činnosti (např. výroční zprávu s informacemi o našich činnostech v oblasti EVVO a přehledem hospodaření).• Zveřejňujeme výsledky evaluací nabízených programů.• V dostatečně krátké době odpovídáme na dotazy, které obdržíme, a zodpovědně vyhodnocujeme podněty k naší činnosti.• Komunikujeme s dalšími organizacemi v rámci oboru EVVO a přispíváme k celkovému rozvoji oboru v České republice, případně i na mezinárodní úrovni.	<ul style="list-style-type: none">• Zveřejňujeme aktuální kontaktní údaje.• Zveřejňujeme pravdivé a nezavádějící informace o nás, naší činnosti, nabízených programech či službách v oblasti EVVO.• Poskytované informace jsou aktuální, srozumitelné a dostupné pro ty, komu jsou určeny.• Přijímáme podněty k naší činnosti a adekvátně na ně reagujeme.

Další náměty:

- Vytváříme si PR strategie pro komunikaci s různými cílovými skupinami (např. formou matice cílová skupina – sdělení – médium).
- Archivujeme mediální výstupy.
- Vydáváme občasník určený cílovým skupinám, veřejné správě či veřejnosti.
- Vytváříme si vizuální styl, který prezentujeme v tištěných výstupech.
- Sledujeme návštěvnost webových stránek.
- Zjišťujeme zpětnou vazbu k naší komunikaci s různými cílovými skupinami (focus skupiny, dotazníková šetření).
- Spolupracujeme s organizacemi v oboru a účastníme se činnosti střešních a oborových organizací.
- Pravidelně publikujeme odborné a metodické statě přispívající k rozvoji oboru.
- Prezentujeme a vysvětlujeme metodická východiska přístupů v environmentální výchově, který rozvíjíme (např. místně zakotvené učení, tematická interpretace, atd.), a odkazujeme na další související zdroje.
- Využíváme webové formuláře pro získávání podnětů a zpětné vazby.

OBLAST 2 – PRACOVNÍCI

2.1 Podpora rozvoje pracovníků

Provádíme cílený výběr programových pracovníků a podporujeme jejich další profesní růst. Vytváříme podmínky pro další vzdělávání pracovníků a jejich vzájemné učení. Ke své práci dostávají pracovníci zpětnou vazbu.

DOBRÁ PRAXE	ZÁKLADNÍ ÚROVEŇ
<ul style="list-style-type: none">• Máme definované profesní požadavky na pozice programových a dalších pracovníků.• Umožňujeme a podporujeme další vzdělávání a profesní růst našich pracovníků.• Další vzdělávání pracovníků se odvíjí od našeho záměru zajišťovat kvalitní programy a služby a podílet se na rozvoji oboru.• Podporujeme spolupráci, sdílení a vzájemné učení našich pracovníků a jejich spolupráci s pracovníky dalších organizací.• Dáváme zpětnou vazbu jednotlivým pracovníkům na základě předem stanovených kritérií.• Seznamujeme své pracovníky s tím, co od nich očekáváme a jak vypadá kvalitní provedení jejich práce.• Podporujeme své programové pracovníky v plánování, sledování a sebehodnocení jejich vlastního profesního rozvoje, poskytujeme jim v tomto procesu vedení a zpětnou vazbu.	<ul style="list-style-type: none">• Máme definované profesní požadavky na pozice programových a dalších pracovníků.• Podporujeme a uskutečňujeme další vzdělávání našich pracovníků podle předem stanoveného klíče.• Podporujeme spolupráci, sdílení a vzájemné učení našich pracovníků.• Dáváme zpětnou vazbu jednotlivým pracovníkům.

Další náměty:

- Zhodnocujeme vzdělávací potřeby jednotlivých pracovníků.
- Umožňujeme účast pracovníků na vzdělávacích kurzech v jejich pracovní době.
- Podporujeme vybrané pracovníky v získání hlubšího vhledu do teorie přístupů v environmentální výchově, které rozvíjíme (např. formou studijních pobytů, stáží, spoluprací na výzkumných projektech, atd.).
- Stanovujeme si částku, kterou mohou pracovníci čerpat k dalšímu vzdělávání, a pravidla pro její užití.
- Zpřístupňujeme pracovníkům doporučenou literaturu a informace z oboru (seznamy doporučené literatury, katalogy klíčových textů a informací, vlastní knihovna, odebírání odborných časopisů).
- Využíváme tým k vzájemnému učení (společné sdílení dobré praxe, sdílení informací a novin, vzájemné poskytování zpětné vazby, technika peer coaching apod.).
- Vytváříme si vlastní standardy popisující kvalitní práci programových pracovníků, případně využívání některých již existujících standardů – hodnotící tabulka Pavučiny pro realizaci EVP, různé standardy lektora či učitele (např. RWCT⁸, Step by Step⁹, standardy učitele v jednotlivých zemích¹⁰), zahraniční standardy vzdělavatele v oblasti EVVO (NAAEE Guidelines for Excellence¹¹) apod.
- Zaškolujeme začínající pracovníky, např. formou práce méně zkušených společně se zkušeným členem týmu.
- Vytváříme systém supervizí lektorů a následných zpětných vazeb k předvedenému výkonu.
- Každý pracovník má pravidelné hodnotící schůzky se svým vedoucím, případně schůzky ke stanovení nebo vyhodnocení svého plánu rozvoje.
- Pracovníci si vedou portfolia dokumentující jejich vlastní práci a rozvoj.
- Vyhodnocujeme účinnost vzdělávání pracovníků.

OBLAST 3 – PROGRAMY

3.1 Přínos programů pro cílovou skupinu

Umíme pojmenovat, jaký konkrétní přínos mají naše programy pro cílovou skupinu a jak tím přispívají k naplnění cílů EVVO. Realisticky přitom zohledňujeme povahu a potřeby cílové skupiny, stejně jako naše vlastní možnosti.

DOBRÁ PRAXE	ZÁKLADNÍ ÚROVEŇ
<ul style="list-style-type: none">• Naši pracovníci sdílí představu, co konkrétně má být pro cílovou skupinu přínosem jednotlivých programů.• Zamýšleného přínosu programů pro cílovou skupinu je realistické dosáhnout s ohledem na povahu a potřeby cílové skupiny a naše možnosti.• Předpokládaný přínos programů promýšlíme nejen v oblasti znalostí, ale také z hlediska dovedností, přesvědčení, postojů, hodnot, kompetencí či chování cílové skupiny.• Je zřejmé, jak zamýšlený přínos programů přispívá k naplnění cílů EVVO.• Promýšlíme, jak můžeme sami či ve spolupráci s ostatními přispět k naplnění všech cílů EVVO pro danou cílovou skupinu (např. zaměření programů zejména na ty cíle, které nejsou ostatními dosahovány).• Připravuje programy EVVO, které mají významný přínos pro rozvoj kompetencí k environmentálně odpovědnému jednání.• Písemně si zpracováváme zamýšlené přínosy všech našich programů.	<ul style="list-style-type: none">• Dokážeme vysvětlit, co je zamýšleným přínosem jednotlivých našich programů.• Zamýšlený přínos programů přispívá k naplnění cílů EVVO.• Zamýšlený přínos programů pro cílovou skupinu je konkrétní a realistický.• Cíle programů si stanovujeme s ohledem na naše časové, personální, odborné, materiální, prostorové nebo ekonomické možnosti.

Další náměty:

- Inspirujeme se cíli oboru EVO při volbě cílů programů (cíli EVO formulované pracovní skupinou MŽP¹², DOVY PT EV¹³, cíli environmentální výchovy formulovanými v zahraničí – např. NAAEE Guidelines^{14 15}).
- Při volbě cílů se inspirujeme poznatky z teorie environmentální výchovy a souvisejících oborů. Seznamujeme se s tím, jak jsou přínosy / cíle / výstupy formulovány v obdobně zaměřených programech v České republice i v zahraničí.
- Při volbě cílů respektujeme obecnější východiska připravovaného programu. Podle nich vymezujeme cíle v širší diskusi našich pracovníků, nebo pomáháme cílové skupině, aby cíle programu vytyčila sama či v širší spolupráci více zainteresovaných stran (např. učitelů, zástupců obce, atd.).
- Cíle stanovujeme na základě zjišťování potřeb a potenciálu cílové skupiny. Případně pomáháme cílové skupině stanovit si vlastní cíle, které jsou v souladu s cíli EVO.
- Při formulování přínosů připravovaných programů zohledňujeme motorické, kognitivní, emoční, osobnostní, morální, sociální aspekty vývoje dětí a mládeže.^{16 17 18 19}
- V souladu se zvoleným přístupem EVO můžeme zohlednit specifika místa či potřeby místní komunity, se kterými je program propojen.
- Zvažujeme poznatky, co lidi motivuje pro osobní ochranu přírody a životního prostředí (modely proenvironmentálního chování, vliv emocí a hodnot).^{20 21 22}
 - Využíváme různé metody / postupy / teorie napomáhající při plánování cílů a očekávaných výstupů programů (např. plánování pozpátku^{23 24}, SMART(ER)²⁵, logický model programu²⁶, Bloomova taxonomie^{27 28}, analýza bariér a benefitů chování²⁹).
 - Promýšlíme a stanovujeme způsob, jakým bude ověřováno dosažení vzdělávacích cílů, již při jejich formulaci.
 - V oblasti programů zaměřených na zacházení s přírodními zdroji a spotřebitelské chování upřednostňujeme zejména ty programy, které preventivně předcházejí škodám na životním prostředí (např. se zaměřují více na omezování odpadů v domácnosti než na třídění)^{30 31}.

3.2 METODIKA PROGRAMU

Při přípravě programu dbáme na to, aby čas, délka a aktivity programu odpovídaly cílové skupině a pomáhaly k dosažení zamýšlených přínosů programu. Promyšlíme, jak motivovat cílovou skupinu k aktivní účasti v programu.

DOBRÁ PRAXE	ZÁKLADNÍ ÚROVEŇ
<ul style="list-style-type: none">• Lektor programu ví, jaké aktivity program obsahuje a jak dlouho přibližně trvají. Umí vysvětlit, jak na sebe navazují časově a jaké varianty průběhu programu je možné v případě potřeby zvolit. Dokáže popsat i detaily jednotlivých aktivit a přechody mezi nimi.• Aktivity programu na sebe záměrně navazují takovým způsobem, který podporuje motivaci účastníků a dosažení zamýšlených přínosů programu, případně vychází z potřeb a zájmu účastníků.• Délka a čas konání programu jsou vhodné pro cílovou skupinu, napomáhají k dosažení zamýšlených přínosů a odpovídají aktivitám programu.• Lektor / metodik umí popsat, jakým způsobem jsou obsah a metodika programu vytvořené na míru schopnostem a motivaci cílové skupiny. Vysvětlení odpovídá poznatkům vývojové psychologie, případně reaguje na aktuální trendy v cílové skupině či na zjištění z vlastního průzkumu.• Program je připravený tak, aby dokázal různými formami učení oslovit různé typy osobnosti.• Program dává (v závislosti na zvoleném přístupu EVO) cílové skupině prostor k samostatnému rozhodování a jednání (např. zkoumání, aplikaci, navazujícímu projektu, individuálním akcím).	<ul style="list-style-type: none">• Délka a čas konání programu jsou přiměřené vzhledem k cílové skupině, zamýšleným přínosům nebo aktivitám programu.• Volba aktivit programu odpovídá schopnostem cílové skupiny.• Umíme vysvětlit, čím je program atraktivní a motivující pro cílovou skupinu.• Aktivity směřují k zamýšleným přínosům programu.• Organizační, personální a materiální zajištění programu nastavujeme na takové úrovni, že podporuje vysokou kvalitu programu.• Prostředí a pomůcky jsou vhodné pro zvolené aktivity.

DOBŘÁ PRAXE

- Lektor / metodik umí vysvětlit, jak zvolené aktivity odpovídají jednotlivým zamýšleným přínosům programu. Vazba mezi přínosy a aktivitami se shoduje s oborovými poznatky a zkušenostmi.
- Organizační, personální a materiální zajištění programu je optimální pro kvalitu programu (zajištění je dostačující a přitom nedochází k plýtvání).
- Program je sestaven a veden tak, aby po jeho skončení byli účastníci schopni vyjádřit jeho hlavní myšlenky.
- Lektor umí předložit (v odůvodněných případech jen uvést) všechny potřebné pomůcky programu. Ty jsou funkční, bezpečné, ekologické a atraktivní pro cílovou skupinu a jsou přiměřené k dosažení zamýšlených přínosů programu. Tam, kde je to možné, volí program ukázky přírodnin místo jejich znázornění (např. raději list než obrázek listu).

ZÁKLADNÍ ÚROVEŇ

Další náměty:

- Připravujeme program ve spolupráci s odborníky na metodiku programů (konzultace, společná tvorba, poskytnutí podkladů, odborná garance, zpětná vazba k programu).
- Připravujeme program ve spolupráci se zástupci cílové skupiny nebo pomáháme cílové skupině, aby na základě volného metodického rámce program vytvořila sama.
- Program pilotně testujeme a upravujeme před tím, než ho nabídneme širší cílové skupině.
- Využíváme ověřené modely učení nebo další způsoby plánování vzdělávacích aktivit, které popisují, jaké pořadí aktivit se pro různě výchovně vzdělávací záměry osvědčuje (E-U-R³², ⁴MAT³³, Kolbův cyklus³⁴, dramaturgie programu v zážitkové pedagogice, provázení dětí přírodou podle Cornella³⁵, metodika interpretace^{36 37}, postupy projektové výuky³⁸, integrované tematické výuky³⁹ apod.).
- Zařazujeme reflexi po aktivitách, které jsou pro zúčastněné spojené se silným prožitkem.
- U programů, jejichž cílem je rozvoj znalostí účastníků, zařazujeme fáze, ve které účastníci budou mít možnost samostatně aplikovat nové porozumění do souvisejících úkolů. Programy zakončujeme reflexí, kterou podle povahy aktivit zařazujeme i průběžně.
- Sledujeme odbornou diskusi o možnostech a limitech aktivit používaných v EVVO (v České republice časopisy Bedrník, Informační bulletin Mrkvička a Envigogika, v zahraničí např. Journal of Environmental Education či Environmental Education Research).
- Aktivizujeme účastníky a účastnice programu prostřednictvím střídání různých typů aktivit (vědomostních, diskusních, pohybových, eventuálně práce jednotlivce, ve dvojici, ve skupině, prokládání drobnými aktivizačními prvky apod.).
- Volíme aktivity s ohledem na různé typy osobnosti, typy učení, typy inteligence nebo úrovně myšlenkových operací (MBTI^{40 41}, Gardner⁴², Bloom⁴³ aj.).
- Sledujeme, co aktuálně zajímá a baví vybranou cílovou skupinu (sledujeme jejich oblíbené volnočasové aktivity, časopisy, hudební stanice, subkultury).

3.3 PRÁCE S INFORMACEMI

Program čerpá z aktuálních a věrohodných zdrojů a představuje různé pohledy na řešení environmentálních problémů, případně pohled, který se opírá o širokou shodu mezi odborníky.

DOBRÁ PRAXE	ZÁKLADNÍ ÚROVEŇ
<ul style="list-style-type: none">• Pro každý program zpracováváme seznam informačních a metodických pramenů, ze kterých jsme čerpali při přípravě programu.• Informace používané v programu jsou z hlediska tématu aktuální, relevantní, důvěryhodné (odborné) a vzájemně vyvážené. (míru zjednodušení je možné adekvátně přizpůsobit schopnostem cílové skupiny).• Program vyváženě představuje různé pohledy na řešení environmentálních problémů, povzbuzuje účastníky k vlastnímu průzkumu problému, posouzení názorů jednotlivých zainteresovaných stran a k vytváření jejich vlastního názoru.	<ul style="list-style-type: none">• Dokážeme uvést, z jakých zdrojů čerpá náš program informace (přírodovědné, společenskovední, regionální a další zdroje) a metodické inspirace (sbírky aktivit, pedagogické a psychologické prameny).• Informace používané v programu jsou z hlediska tématu aktuální, relevantní, důvěryhodné (odborné) a vzájemně vyvážené (míru zjednodušení je možné adekvátně přizpůsobit schopnostem cílové skupiny).• Program představuje různé pohledy na řešení environmentálních problémů nebo pohled, který se opírá o širokou shodu mezi vědci či jinými odborníky (s přihlédnutím k možnostem osvětových akcí).

Další náměty:

- Program připravujeme ve spolupráci s odborníky na téma programu (konzultace, společná tvorba, poskytnutí podkladů, odborná garance, zpětná vazba k programu, recenze programu).
- Sledujeme novinky, odbornou literaturu a diskuse týkající se aktuálních environmentálních problémů, témat spjatých s ochranou životního prostředí a udržitelného rozvoje.
- Inspirujeme se zásadami formulovanými pro korektní práci s informacemi v EVVO (viz např. NAAEE Guidelines⁴⁴).

3.4 BEZPEČNOST A ODPOVĚDNOST

Promýšlíme, jak snižovat možná rizika programu a zajistit fyzické a psychické bezpečí účastníků. Při programu nedochází k diskriminaci účastníků ani k porušování zásad ochrany přírody a životního prostředí.

DOBRÁ PRAXE	ZÁKLADNÍ ÚROVEŇ
<ul style="list-style-type: none">• Lektor zná nejvýznamnější rizika programu (z hlediska zúčastněných, z hlediska poskytovatele, z hlediska výchovně vzdělávacích přínosů) a ví, jak s nimi pracovat. Pro nejčastější typy rizik máme připraveny scénáře řešení. Lektor umí odpovědět na otázky „Co byste dělal, kdyby...“.• Lektor / metodik dokáže uvést opatření, jakými program sleduje a zajišťuje fyzické a duševní bezpečí zúčastněných.• Program podporuje zapojení účastníků a účastnic různého pohlaví, věku, etnické příslušnosti, sexuální orientace, socioekonomických možností, politického či náboženského přesvědčení, právního či společenského postavení.• Program nabízí varianty účasti pro různě handicapované osoby.• Program respektuje právo účastníka rozhodnout se o způsobu, jakým se zapojí do nabízených aktivit (princip dobrovolnosti).	<ul style="list-style-type: none">• Umíme popsat případná bezpečnostní (fyzická a psychická) rizika programu a opatření na jejich minimalizaci (včetně dostupné první pomoci).• Obsah či aktivity programu nejsou diskriminující (znevýhodňující) pro účastníky a účastnice z hlediska jejich pohlaví, věku, etnické příslušnosti, sexuální orientace, socioekonomických možností, politického či náboženského přesvědčení, právního nebo společenského postavení.• Při programu nedochází k porušování zásad ochrany přírody a životního prostředí.

Další náměty:

- Program připravujeme ve spolupráci s širokým spektrem zástupců cílové skupiny (rozdílné pohlaví, věk, etnická příslušnost apod.).
- Program pilotně testujeme a upravujeme před tím, než ho nabídneme širší cílové skupině.
- Snažíme se vyvarovat negativních vedlejších psychologických účinků EVVO (vyvolávání pocitů viny, environmentálního strachu; kontra identifikace a odporu vůči ochraně životního prostředí - ekofobie; apatie a naučená bezmocnost; vnitřní konflikty u menších dětí apod.).^{45 46}
- Program lektorujeme s respektem ke všem účastníkům a účastnicím (inspirací může být např. přístup „Respektovat a být respektován“⁴⁷).
- Využíváme různé způsoby a techniky podporující vytvoření bezpečného prostředí pro učení.
- Lektoři rozvíjejí své facilitační dovednosti.⁴⁸

3.5 VYHODNOCOVÁNÍ ÚSPĚŠNOSTI PROGRAMŮ

Sledujeme, jak cílová skupina vnímá programy, a zjišťujeme, do jaké míry programy dosahují zamýšlených přínosů. Získané výsledky využíváme ke zlepšení programů.

DOBŘÁ PRAXE	ZÁKLADNÍ ÚROVEŇ
<ul style="list-style-type: none">• Spolehlivým a hospodárným způsobem zjišťujeme, jak cílová skupina vnímá program, a míru, v jaké se daří programu dosahovat zamýšlených přínosů.• Na základě těchto zjištění dále zlepšujeme naše programy.• Sdílíme naše zjištění s širší komunitou programových pracovníků v EVVO, aby se z úspěchů, problémů i nezamýšlených důsledků mohli poučit i ostatní.	<ul style="list-style-type: none">• Zjišťujeme, jak cílová skupina vnímá program (např. spokojenost, srozumitelnost, přitažlivost).• Sledujeme naplňování vybraných zamýšlených přínosů programu.• Získané výsledky využíváme pro další zlepšení programu.

Další náměty:

- Pro vyhodnocování programu volíme takový postup, který odpovídá povaze programu, kontextu vyhodnocování (např. dostupným finančním zdrojům, počtu účastníků), současně je dostatečně odborně podložený
- Ke sběru dat využíváme různé zjišťovací metody, např. anketní lístky / dotazníky / testovací otázky v průběhu programu / rozhovory / focus skupiny / audio či videozáznamy / autentické výsledky činnosti účastníků a účastnic.
- Způsoby, jakými budeme ověřovat dosažení vzdělávacích přínosů programu, promyšlíme již při plánování programu.
- Již před provedením určitého vyhodnocení určujeme, k čemu je vyhodnocení prováděno a jak bude naloženo s jeho výsledky.
- Spolupracujeme s externími odborníky při provádění rozsáhlejších evaluačních šetření, případně s nimi konzultujeme ohledně vhodného designu evaluace, metod sběru a analýzy dat apod.
- Volíme odpovídající výzkumné metody a techniky pro sledování změny znalostí, dovedností, postojů, hodnot či chování.^{49 50 51}
- Průběžně monitorujeme dopady programu, odpovídající jeho záběru a rozšíření.
- Provádíme evaluace programů na různých úrovních (např. úrovni spokojenosti, učení, chování a dopadů podle Kirkpartickova modelu⁵²). Uvědomujeme si, že samotná spokojenost cílové skupiny není jediným ukazatelem úspěšnosti programu.

- Používáme takové způsoby hodnocení, které zachytí a zhodnotí i nezamýšlené přínosy programu.
- Do celkového vyhodnocení programu zahrnujeme analýzu s jakými náklady (finančními, materiálními...) dosahujeme zamýšlených přínosů.
- Výsledků hodnocení programů využíváme pro jejich propagaci a pro získání prostředků pro jejich další realizaci/rozšíření.
- Inspirujeme se již provedenými evaluacemi programů EVO u nás i v zahraničí (k nalezení např. v elektronickém časopisu Envigogika (<http://envigogika.cuni.cz>) či na stránkách projektu MEERA – My Environmental Education Evaluation Resource Assistant (<http://meera.snre.umich.edu/>). Podle potřeby vycházíme z doporučených metodik pro evaluaci programů EVO. ^{53 54 55}

OBLAST 4 – EKOLOGICKÝ PROVOZ

4.1 Podpora ekologicky šetrného provozu

Cílevědomě snižujeme dopady naší činnosti na životní prostředí, přispíváme k udržitelnému rozvoji a informujeme o tom.

DOBRÁ PRAXE	ZÁKLADNÍ ÚROVEŇ
<ul style="list-style-type: none">• Pravidelně analyzujeme vliv naší činnosti na životní prostředí, zejména sledujeme spotřeby energie a materiálu.• Vytváříme si plán opatření ke zvýšení ekologické šetrnosti provozu a jednotlivých našich činností, plán naplňujeme a vyhodnocujeme.• Využíváme obnovitelných zdrojů energie (dodavatelé elektřiny, instalace obnovitelných zdrojů).• Informujeme návštěvníky o ekologicky šetrných opatřeních takovou formou, která je motivuje k realizaci podobných opatření.• Preferujeme certifikované výrobky a služby (ekologicky šetrný výrobek, fairtrade, produkty ekologicky šetrného zemědělství, šetrné lesní hospodaření apod.).• Sledujeme místní dodavatele a maximálně se snažíme o podporu místní ekonomiky.• Aktivně se zapojujeme do místní komunity a řešení lokálních problémů životního prostředí.• Sledujeme vliv našeho provozu a naší činnosti na okolní přírodní prostředí.• Usilujeme o minimalizaci vzniku odpadů z naší činnosti.	<ul style="list-style-type: none">• Mapujeme vliv naší činnosti na životní prostředí.• Realizujeme opatření ke zvýšení ekologické šetrnosti našeho provozu.• Informujeme návštěvníky o realizovaných ekologicky šetrných opatřeních.• Třídíme nejméně 4 druhy odpadu (včetně nebezpečného).• Realizujeme opatření na úsporu energie.• Dodržujeme zásady ekologicky šetrného provozu (např. nepřetápíme, obnovitelné zdroje energie jsou funkční, regulace tepla funguje).

Další náměty:

- Pravidelně měříme spotřeby energií.
- Plníme kritéria ekologicky šetrného provozu (Ekologicky šetrná služba: technická směrnice MŽP 60/2008).
- Aplikujeme dobrovolné nástroje environmentálního managementu (ISO 14000, EMAS, Čistší produkce).
- Provádíme energetický audit nebo interní audit ekologicky šetrného provozu.
- Realizujeme opatření i v oblastech dopravy, stravování, nákupu zboží a služeb.
- Stanovujeme odpovědnou osobu za ekologicky šetrný provoz.
- Ekologicky šetrný provoz řešíme během provozních porad.
- Sledujeme indikátory ekologicky šetrného provozu (např. uhlíková stopa, ekologická stopa).
- Sledujeme místní výrobce a dodavatele služeb.
- Pečujeme o konkrétní přírodní území.
- Organizujeme dobrovolnické brigády či další akce zaměřené na komunitu.
- Usilujeme o aktivní ovlivňování politik na místní úrovni.
- Spolupracujeme s místní komunitou, pořádáme dny otevřených dveří, vytváříme prostor pro volnočasové aktivity.
- Zahradu udržujeme v přírodním stylu.
- Využíváme přírodních materiály v interiérech.

SLOVNÍK POUŽITÝCH POJMŮ

EVO je zkratka pro environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu. Obecným cílem EVO v České republice je rozvoj kompetencí potřebných pro environmentálně odpovědné jednání tj. jednání, které je v dané situaci a daných možnostech co nejpříznivější pro současný i budoucí stav životního prostředí. Podrobné vymezení cílů EVO viz dokument Cíle a indikátory pro environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu v České republice.

Poskytovatel je označení pro organizaci či organizační složku (případně pobočku, pracoviště), která poskytuje služby v oblasti EVO (včetně programů).

Služby jsou veškeré činnosti, které poskytovatel v oblasti EVO nabízí cílovým skupinám. Podle jejich charakteru je můžeme rozlišit na programy, informační služby a výrobu podpůrných materiálů.

Programy rozumíme skupiny plánovaných vzdělávacích aktivit, které naplňují jeden či více společných cílů EVO. Za programy tak lze považovat krátkodobé výukové programy, dlouhodobé programy, kurzy, projekty, kampaně, akce pro veřejnost, oddílovou činnost aj. Předmětem certifikace jsou organizace poskytující programy v oblasti EVO.

Aktivity jsou dílčí části programů.

Programový pracovník je osoba poskytovatele, která se podílí na tvorbě, realizaci a vyhodnocování programů.

DOPORUČENÁ LITERATURA

...

OBLAST 1 – ŘÍZENÍ

Obecná literatura k řízení neziskových organizací:

DRUCKER, Peter F. *Řízení neziskových organizací*. Management Press, 1994.

PLAMÍNEK, Jiří a kol. *Řízení neziskových organizací*. Nadace Lotos, Praha, 1997.

ŠEDIVÝ, Marek, MEDLÍKOVÁ, Olga. *Úspěšná nezisková organizace*. 2., aktualizované a doplněné vydání. Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4041-6.

WRIGHT, B. George. *The Not-For-Profit CEO. A Survivor's Manual*. C3 Publications, Portland, Oregon, 1993.

1.1 Vize a poslání

¹ GOTTLIEB, Hildy. *3 Statements That Can Change the World: Mission / Vision / Values*. ReSolve Inc., 2007. Dostupné na: http://www.help4nonprofits.com/NP_Bd_MissionVisionValues_Art.htm

1.2 Plánování a vyhodnocování

² KAZMIERSKI, Tomáš, PELCL, Petr. *Projektové a strategické plánování pro neziskové organizace*. REC ČR a CpKP, 2003.

³ BARRY, Brian W. *Strategic Planning Workbook for Nonprofit Organizations*. Amherst H. Wilder Foundation, 1986.

⁴ ZIKMUND, Martin. *Kde se vzala a k čemu všemu vlastně je SWOT analýza* [online]. Business vize: 2012 [cit. 11. 4. 2012]. Dostupné z [www: http://www.businessvize.cz/planovani/kde-se-vzala-a-k-cemu-vsemu-je-vlastne-swot-analyza](http://www.businessvize.cz/planovani/kde-se-vzala-a-k-cemu-vsemu-je-vlastne-swot-analyza)

⁵ CHAPMAN, Alan. *Business Balls.com* [online]. 2012 [cit. 11. 4. 2012]. SWOT Analysis. Dostupné z [www: http://www.businessballs.com/swotanalysisfreetemplate.htm](http://www.businessballs.com/swotanalysisfreetemplate.htm)

⁶ ZIKMUND, Martin. *Kde se vzala a k čemu je PEST analýza* [online]. Business vize: 2012 [cit. 11. 4. 2012]. Dostupné z [www: http://www.businessvize.cz/planovani/kde-se-vzala-a-k-cemu-je-pest-analyza](http://www.businessvize.cz/planovani/kde-se-vzala-a-k-cemu-je-pest-analyza)

⁷ CHAPMAN, Alan. *Business Balls.com* [online]. 2012 [cit. 11. 4. 2012]. PEST Market Analysis Tool. Dostupné z [www: http://www.businessballs.com/pestanalysisfreetemplate.htm](http://www.businessballs.com/pestanalysisfreetemplate.htm)

OBLAST 2 – PRACOVNÍCI

⁸ *Mezinárodní standard práce učitele RWCT, práce lektora RWCT*. Kritické myšlení, o.s., 2007.

⁹ *Kompetentní učitel 21. století: Mezinárodní profesní rámec kvality ISSA*. Step by Step Česká republika, o. s., Praha 2011.

¹⁰ *Professional Standards for Teachers. Why sit still in your career* Training and Development Agency for Schools (TDA), 2007.

- ¹¹*Guidelines for the Preparation and Professional Development of Environmental Educators*. North American Association for Environmental Education, revised 2004. Dostupné na: <http://resources.spaces3.com/e42d12db-f327-46ca-94c2-647060d23e74.pdf>
- ¹²BROUKALOVÁ, Lenka, BROUKAL, Václav, ČINČERA, Jan, DANIŠ, Petr, KAŽMIERSKI, Tomáš, KULICH, Jiří, LUPAČ, Miroslav, MEDEK, Michal a NOVÁK, Miroslav. Cíle a indikátory pro environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu v České republice. MŽP, 2011. Dostupné na: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cile_indikatory_ewo_dokument/\\$FILE/OEDN-Cile_a_indikatory_EVVO-20110118.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/cile_indikatory_ewo_dokument/$FILE/OEDN-Cile_a_indikatory_EVVO-20110118.pdf)
- ¹³*Doporučené očekávané výstupy. Metodická podpora pro výuku průřezových témat*. Výzkumný ústav pedagogický, 2011.
- ¹⁴*Excellence in Environmental Education: Guidelines for Learning (Pre K-12)*. North American Association for Environmental Education, revised 2010. Dostupné na: <http://resources.spaces3.com/89c197bf-e630-42b0-ad9a-91f0bc55c72d.pdf>
- ¹⁵*Early Childhood Environmental Education Programs: Guidelines for Excellence*. North American Association for Environmental Education, 2010. Dostupné na: <http://resources.spaces3.com/91ecfc06-2076-4e26-880d-2332e87b5caf.pdf>
- ¹⁶LANGMEIER, Josef; Krejčířová, Dana. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006.
- ¹⁷VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000.
- ¹⁸KRAJHANZL, Jan. Děti a příroda: *Období dětského vývoje z hlediska environmentální výchovy*. In: Máchal, Aleš; Nováčková, Helena; Sobotová, Lenka a kol. Úvod do environmentální výchovy a globální rozvojové výchovy: soubor učebních textů. Brno: Lipka, 2012.
- ¹⁹*Early Childhood Environmental Education Programs: Guidelines for Excellence*. North American Association for Environmental Education, 2010. Dostupné na: <http://resources.spaces3.com/91ecfc06-2076-4e26-880d-2332e87b5caf.pdf>
- ²⁰CLAYTON, Susan; MYERS, Gene. *Conservation Psychology: Understanding and Promoting Human Care for Nature*. Oxford, UK: Wiley-Blackwell, 2009.
- ²¹KRAJHANZL, Jan; ZAHRADNÍKOVÁ, Šárka; RUT, Ondřej. *Možnosti spolupráce s veřejností (nejen) při ochraně životního prostředí*. Praha: Zelený kruh, 2010. Dostupné z <http://www.zelenykruh.cz/dokumenty/moznosti-spoluprace-s-verejnosti-web.pdf>
- ²²WINTER, Deborah; KOGER, Susan. *Psychologie environmentálních problémů*. Praha: Portál, 2009.
- ²³HAUSENBLAS, Ondřej - KOŠŤÁLOVÁ, Hana: *Plánování pozpátku. Kritické listy* 16, 2004, str. 13-17.
- ²⁴WIGGINS, Grant, McTIGHE, Jay. *Understanding by Design. Expanded 2nd Edition*. Upper Saddle River, NJ/Alexandria, VA: Pearson Education/Association for Supervision & Curriculum Development, 2005.
- ²⁵MEYER, Paul J. "What would you do if you knew you couldn't fail? Creating S.M.A.R.T. Goals". *Attitudes Everything: If You Want to Succeed Above and Beyond*. Meyer Resource Group, Incorporated, The, 2003. ISBN 9780898113044.

²⁶TAYLOR-POWELL, E., JONES, L., & HENERT, E. (2003) *Enhancing Program Performance with Logic Models*. Retrieved April 11, 2012, from the University of Wisconsin-Extension web site: <http://www.uwex.edu/ces/lmcourse/>

²⁷ANDERSON, Lorin W. & KRATHWOHL, David.R. (Eds.). *A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives*. New York: Addison Wesley Longman, 2003.

²⁸BLOOM, Benjamin, et al. *Taxonomy of Educational Objectives. The Classification of Educational Goals. Handbook I. Cognitive Domain*. New York: D. McKay, 1956.

²⁹KRAJHANZL, Jan; ZAHRADNÍKOVÁ, Šárka; RUT, Ondřej. *Možnosti spolupráce s veřejností (nejen) při ochraně životního prostředí*. Praha: Zelený kruh, 2010. Dostupné z <http://www.zelenykruh.cz/dokumenty/moznosti-spoluprace-s-verejnosti-web.pdf>

OBLAST 3 – PROGRAMY

Obecná literatura k teorii, metodice a evaluaci programů EVO:

ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova. Od cílů k prostředkům*. Brno: Paido, 2007.

ČINČERA, Jan. *Environmentální výchova. Cesty a křižovatky*. Trenčín: Špirála, 2014.

ČINČERA, Jan. *Metodika evaluace programů environmentální výchovy* [online]. *Envigogika*. Praha: Centrum pro otázky životního prostředí Univerzity Karlovy. Roč. 5, 2010, č. 3.

Dostupné z <http://www.envigogika.cuni.cz> ISSN 1802-3061

Environment I Education Materials: Guidelines for Excellence. North American Association for Environmental Education, revised 2009. Dostupné na:

<http://resources.spaces3.com/3725a5c0-f0ab-4039-9bd2-c5dbd9bcb34f.pdf>

HUNGERFORD, Harold R., BLUHM, William J., VOLK, Trudi L., and Ramsey, John M. *Essential Readings in Environmental Education*. Stipes, 2005. ISBN 1-58874-469-8

Nonformal Environmental Education Programs: Guidelines for Excellence. North American Association for Environmental Education, revised 2009. Dostupné na

<http://resources.spaces3.com/b33925e6-69d6-4832-8442-5e3f32287b7b.pdf>

3.1 Přínos programů pro cílovou skupinu

³⁰GARDNER, Gerald T.; STERN, Paul C. *Environmental Problems and Human Behavior*. [s.l.] : Allyn and Bacon, 2002.

³¹KRAJHANZL, Jan; ZAHRADNÍKOVÁ, Šárka; RUT, Ondřej. *Možnosti spolupráce s veřejností (nejen) při ochraně životního prostředí*. Praha: Zelený kruh, 2010. Dostupné z <http://www.zelenykruh.cz/dokumenty/moznosti-spoluprace-s-verejnosti-web.pdf>

³²HAUSENBLAS, Ondřej, KOŠTÁLOVÁ, Hana. *Co je E-U-R. Kritické listy* 24, 2006. Dostupné na: http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=klisty24_eur

³³*About tLearning. Official Site of Bernice McCarthy's 4MAT System*. About Learning: 2012 [cit. 11. 4. 2012]. Dostupné z: <http://www.aboutlearning.com/>

- ³⁴KOLB, David. *Experiential Learning. Experience as The Source of Learning and Development*. Prentice Hall, 1984.
- ³⁵CORNELL, Joseph. *Sharing Nature with Children Volume I and II*, Nevada City, CA: DAWN Publications, 1979 [cit. 2011-05-25]. Dostupné z: <http://www.sharingnature.com/index.php>
- ³⁶PTÁČEK, L., RŮŽIČKA, T., MEDEK, M., HUŠKOVÁ, B., BANAŠ, M. *Jak předkládat svět*. Brno: Partnerství o.p.s. 2012.
- ³⁷HAM, S. *Interpretation – Making a Difference on Purpose*. Golden CO: Fulcrum Publishing. 2013.
- ³⁸KAŠOVÁ, J., TOMKOVÁ, A., DVOŘÁKOVÁ, M. *Učíme v projektech*. Praha: Portál. 2009.
- ³⁹KOVALIKOVÁ, Susan. *Integrovaná tematická výuka*. Kroměříž, Spirála, 1995.
- ⁴⁰ČAKRT, Michal. *Typologie osobnosti: přátelé, milenci, manželé, dospělí a děti*. Management Press, 2008.
- ⁴¹MIKOVÁ, Šárka; STANG, Jiřina. *Typologie osobnosti u dětí*. Portál, 2010.
- ⁴²GARDNER, Howard. *Dimenze myšlení: teorie rozmanitých inteligencí*. Praha: Portál, 1999.
- ⁴³ANDERSON, Lorin W. & KRATHWOHL, David.R. (Eds.). *A taxonomy for Learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. New York: Addison Wesley Longman, 2003.

3.3 Práce s informacemi

- ⁴⁴*Environmental Education Materials: Guidelines for Excellence*. North American Association for Environmental Education, revised 2009. Dostupné na: <http://resources.spaces3.com/3725a5c0-f0ab-4039-9bd2-c5dbd9bcb34f.pdf>

3.4 Bezpečnost a odpovědnost

- ⁴⁵CLAYTON, Susan; MYERS, Gene. *Conservation Psychology: Understanding and Promoting Human Care for Nature*. Oxford, UK: Wiley-Blackwell, 2009.
- ⁴⁶KRAJHANZL, Jan; ZAHRADNÍKOVÁ, Šárka; RUT, Ondřej. *Možnosti spolupráce s veřejností (nejen) při ochraně životního prostředí*. Praha: Zelený kruh, 2010. Dostupné z <http://www.zelenykruh.cz/dokumenty/moznosti-spoluprace-s-verejnosti-web.pdf>
- ⁴⁷KOPŘIVA, Pavel, NOVÁČKOVÁ, Jana, NEVOLOVÁ, Dobromila, KOPŘIVOVÁ, Tatjana. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž, Spirála, 2006.
- ⁴⁸BEDNAŘÍK, Aleš. *Facilitace*. Aisis.

3.5 Vyhodnocování úspěšnosti programů

- ⁴⁹HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005.
- ⁵⁰HENDL, Jan. *Přehled statistických metod zpracování dat: Analýza a metaanalýza dat*. Praha: Portál, 2009.
- ⁵¹FERJENČÍK, Ján. *Úvod do metodologie psychologického výzkum: Jak zkoumat lidskou duši*. Praha: Portál, 2000.

⁵²KIRKPATRICK, Donald. *Evaluating Training Programs: The Four Levels*. San Francisco, CA: Berrett – Koehler, 1994.

⁵³ČINČERA, Jan. *Metodika pro hodnocení programů environmentální výchovy pro dospělé účastníky*. Envigogika: Charles University E-journal for Environmental Education, Roč. 8, 2013, č. 5. Dostupné z <http://www.envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/article/view/415>

⁵⁴ČINČERA, Jan. *Metodika pro hodnocení programů environmentální výchovy pro starší školní věk a střední školy*. Envigogika: Charles University E-journal for Environmental Education, Roč. 8, 2013, č. 5. Dostupné z <http://www.envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/article/view/414>

⁵⁵ČINČERA, Jan. *Metodika pro hodnocení programů environmentální výchovy pro předškolní a mladší školní věk*. Envigogika: Charles University E-journal for Environmental Education, Roč. 8, 2013, č. 5. Dostupné z <http://www.envigogika.cuni.cz/index.php/Envigogika/article/view/413>

OBLAST 4 – EKOLOGICKÝ PROVOZ

Obecná literatura k teorii, metodice a evaluaci programů EVO:

ČSN EN ISO 14001 *Systémy environmentálního managementu – Požadavky s návodem pro použití*. Praha: Český normalizační institut, 2005.

DANIHELKOVÁ, K., LEDVINA, P. (2012): *Příručka zeleného úřadování a nakupování*. Brno: ZO ČSOP Veronica. [online] dostupná starší verze z roku 2009 http://www.ekoporadna.cz/files/publikace/zelene_uradovani_uradovanie.pdf

ENGEL, W., H., TÓTH, G. (2004) *EMAS jednoduše! Systémy environmentálního řízení a program EMAS v České republice podle Nařízení Evropského Parlamentu a Rady (ES) č. 761/2001*. Praha: Centrum čistší produkce. [online] dostupné na: <http://www.cir.cz/emas-jednoduse/482653/1833675>

HRUBÝ, P.; JAKUBKA, Z.; KANICHOVÁ, K.; GAILLYOVÁ, Y.; LEDVINA, P. (2007) *Standardy zeleného úřadování*. Brno: ZO ČSOP Veronica, 2007.

KANICHOVÁ, K. (2004): *Ekologické úřadování. Síť ekologických poraden*. online dostupné na: http://www.ekoporadna.cz/files/projekty/zelene_uradovani.pdf

KANICHOVÁ, K.: *Odpovědné nakupování. Příručka pro všechny, kdo nakupují v malém i velkém*. Praha: CENIA, 2008. ISBN 978-80-85087-61-1.

KLÁŠTERKA, J., RŮŽIČKA, P., BABIČKA, L., REMTOVÁ, K. (2007) 'EMAS, Systém environmentálního řízení a auditu. Příručka k Programu EMAS'. *Planeta XV/1*, s. 1-16. [online] dostupné na: [http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/3FF4C9DCBE525490C125725900455BF1/\\$file/planeta1_final.pdf](http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/3FF4C9DCBE525490C125725900455BF1/$file/planeta1_final.pdf)

KOLEKTIV AUTORŮ (2007) *Ekoškola – příručka pro školy*. Praha: Sdružení TEREZA.

KUPČÍKOVÁ, L., PACÁK, J. (2006) *Ekologicky šetrný, ekonomicky přínosný provoz kanceláří a rejstříky ekovýrobců*. Praha: Ústav pro ekopolitiku, o.p.s. ISBN 978-80-903244-0-4 [online] dostupné na: <http://ekopolitika.cz/cs/publikace/publikace-uep/ekologicky-setrny-ekonomicky-prinosny-provoz-kancelari-a-rejstriky-ekovyrobku/download.html>

MURTINGER, K., TRUXA, J. (2010) *Solární energie pro váš dům*. Praha: CPRESS. ISBN: 978-80-251-3241-8

SRDEČNÝ, K., MACHOLDA, M. (2009): Úspory energie v domě. Praha: Grada. ISBN: 80-247-0523-0

Řešátková, K. et al (2010): Ekoprovoz ve školách, Praha: Sdružení TEREZA.

Technická směrnice č. 50 – 2006 s požadavky pro propůjčení ochranné známky Ekologicky šetrná služba, Školy a vzdělávací zařízení. Praha: MŽP ČR.

Technická směrnice č. 43 – 2008, kterou se stanovují požadavky a ekologická kritéria pro propůjčení ochranné známky Ekologicky šetrná služba turistickým ubytovacím službám. Praha: MŽP ČR.

Technická směrnice č. 60 – 2008, kterou se stanovují požadavky a environmentální kritéria pro propůjčení ochranné známky Ekologicky šetrná služba Kancelářské a administrativní služby. Praha: MŽP ČR.

VLAŠÍN, M., LEDVINA, P., MÁCHAL, A. (2012) Desatero domácí ekologie. Brno: ZO ČSOP Veronika. ISBN 978-80-87308-21-9

Český katalog ekologicky šetrných výrobků: <http://www1.cenia.cz/www/ekoznaceni/ekologicky-setrne-vyrobyky>

Evropský katalog ekologicky šetrných výrobků: <http://ec.europa.eu/ecat/>

Sada nástrojů ke sdílení vozů (car-sharing) vyvinutých v rámci projektu MoMo je k dispozici online na: <http://www.momo-cs.eu>

Sada nástrojů k zelenému nakupování (green procurement) vyvinutých Evropskou komisí je k dispozici online na: http://ec.europa.eu/environment/gpp/toolkit_en.htm

Pavučina
Síť středisek ekologické výchovy

Tento dokument vytvořila **Síť středisek ekologické výchovy Pavučina, z. s.** v rámci projektu "Zvyšování kvality a transparentnosti činnosti organizací poskytujících služby v environmentální výchově."

NROS

nadace
partnerství

ICELAND
LIECHTENSTEIN
NORWAY

**eea
grants**

Podpořeno grantem z Islandu, Lichtenštejska a Norska v rámci EHP fondů. www.fondnno.cz a www.eeagrants.cz